

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NECULA, CONSTANTIN

**Dumnezeu și inima omului: tihna clipei cu personalități din
România** / pr. Constantin Necula; tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. -
Iași: Doxologia, 2022
ISBN 978-606-9746-66-0

2

© DOXOLOGIA, 2022
ISBN: 978-606-9746-66-0

Pr. Constantin NECULA

Dumnezeu și inima omului

Tihna clipei cu personalități din România

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
2022

Cuprins

Manual de înălțat inimile (<i>Pr. Constantin Sturzu</i>)	7
1. Cu Dumnezeu la Terapie Intensivă: dialog cu Prof. dr. Dorel Săndesc	11
2. Ieșind din comă cu Dumnezeu: dialog cu Dr. Bogdan Florea	43
3. Teatrul, spațiu al rostirii mărturisitoare: dialog cu actrița Manuela Hărăbor	79
4. Universitate – Educație – Biserică: dialog cu Prof. univ. dr. Sorin Radu	108
5. Pentru o cunoaștere istorică a Vieții: dialog cu Acad. Ioan-Aurel Pop	134
6. Comunicare și comuniune: dialog cu jurnalistul Mircea Radu	164
7. Cu zâmbetul pe buze: dialog cu actorul Vasile Muraru	192
8. Creativitate în slujba lui Dumnezeu: dialog cu actorul Silviu Biriș	217
9. Colindul ca viață: dialog cu cantautorul Ducu Bertzi	248

Manual de înălțat inimile

– predoslovie –

Pentru cei sătui de pandemii de ură, pentru care munca nu e sinecură. Pentru a reanima curajul și a regăsi sensul. Pentru că nu există loc pe care să nu-l poată sfinți omul. Pentru că litera, pentru că școala, pentru că amvonul. Pentru a înțelege cele de azi din cele de odinioară. Pentru zilele în care se cultivă panica de dimineață până seară. Pentru întristați și dezgustați. Pentru cei demobilizați. Pentru cei cu gură de cântat și pentru cei cu inimi de colindat. Pentru toți și pentru toate, nouă dialoguri pentru o viață nouă. Adică înnoită, paulin, în Hristos (Romani 6, 4).

Părintele Constantin Necula – aluatul care dospește toată părtășia. Invitații – nouă „personalități din România”. Nouă vocații. Nouă experiențe. Nouă mărturisiri. Nouă uimiri. Nouă împliniri. Nouă împăcări. Nouă bucurii. Nouă modele. Nouă ne pasă. Nouă.

Prof. Dr. Dorel Săndesc ne dezvăluie o altă față a secțiilor A.T.I., una în care suflarea Duhului oxigenează, deopotrivă, suflete de pacienți și de medici.

Dr. Bogdan Florea, „zilier la Dumnezeu”, ne scutură de prejudecățile privind telemedicina sau bolnavii epileptici.

Actrița Manuela Hărăbor ne încredințează că Hristos „face distribuția perfectă și știe să ne adune exact

acolo, în așa fel încât să avem câștigul maxim pentru fiecare dintre noi”.

Prof. univ. dr. Sorin Radu, rectorul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, avertizează că putem deveni foarte repede „moderni” prin asimilarea tehnologiei, dar că „nu vom deveni niciodată oameni” fără educație, fără „lucrurile esențiale”.

Academicianul Ioan-Aurel Pop constată, cu durere, cât de nezditoare e proliferarea de „neomarxiști mascați, progresiști, postmoderniști și egalitariști”, căci „ura nu poate crea cultură”, iar noi „avem nevoie de oameni îndreptați, nu de oameni condamnați”.

Jurnalistul Mircea Radu ne aduce o veste bună, cea mai înviorătoare știre din aceste vremuri apăsătoare: „România și-a păstrat miezul, și-a păstrat credința, România mocnește, România are nevoie doar de un semn.”

Actorul Vasile Muraru își „face profesia” pentru „poporul care e în Biserică”, având „zâmbetul pe buze” și rugăciunea în inimă, chiar și pe scenă.

Silviu Biriș, actorul care și-a îndreptat pașii spre Teologie, e convins că, „cu cât te uită oamenii mai mult, cu atât Dumnezeu te descoperă și mai tare și are grijă”.

Precum la fiecare sfârșit de an calendaristic, și la final de carte vine să ne colinde Ducu Bertzi și să ne mai taie din maioneza teologiei academice: „Dumnezeu stă câteodată pe o coardă de chitară și privește melancolic, așa, la lumea din jur.”

Cele nouă dialoguri au fost difuzate în direct pe portalul Doxologia, cu purtarea de grijă a lui Cătălin Acașandrei. Se regăsesc și acum pe internet. Diferența dintre talk-show-urile cu care ne-am prea obișnuit în epoca

post-decembristă și aceste schimburi de replici este precum diferența dintre propagandă și mărturisire. Apropo, ce frumos sună, de fapt, acest „șablon” pe nedrept de turnat în peiorativ: schimb de replici! Parcă-i vezi pe cei doi parteneri de dialog cum își oferă unul altuia bucățele de suflet împăturite în cuvinte.

Chiar dacă nimic nu poate înlocui vizualizarea online a acestor taifasuri de leac, nici chipurile, nici inflexiunile din voce, totuși transcrierea lor în acest volum le oferă o dimensiune nouă. Cu fiecare șarjă, cu fiecare idee, se încheagă un adevărat manual. Un manual de înălțat inimi la școala Vieții. Căci da, chiar și când suntem cu moralul la pământ, ne putem înălța inimile către Cer. Sau poate mai ales atunci. Căci nu degeaba Mântuitorul l-a învățat smerenia pe Sfântul Cuvios Siluan Athonitul astfel: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădădui!”

Dumnezeu și inima omului. Tihna clipei cu personalități din România este un manual de tresăriri și de edificări. De mângâieri precum aceasta, rostită de Părintele Constantin Necula către „bolnavul – partener de mântuire”: „Eu nu pot să vă ofer o secundă, că nu am de unde, dar vă pot oferi Veșnicia”.

Un manual la care nu rămâi, în a cărui buche nu te-ngropi decât pentru a învia. El e punct de plecare, îți dă un brânci afară din mormântul celor „morți care-și îngroapă morții lor” (Matei 8, 22). O lecție pe care moderatorul recunoaște a fi învățat-o de la profesorul său, Părintele Mircea Păcurariu: „Manualul este foarte bun ca să îți dea harta, dar, ca să ajungi la izvor, te dai jos din manual și o iei pe cărare și te duci până la capăt.”

Urcați, vă rog!

Pr. Constantin Sturzu

1. Cu Dumnezeu la Terapie Intensivă: dialog cu Prof. dr. Dorel Săndesc

Pr. Constantin Necula: Bună dimineața telespectatorilor sau „telecredincioșilor” de la doxologia.ro! Bună dimineața în prezența domnului doctor Săndesc! Domnule doctor, vă mulțumesc frumos că ați îngăduit o cafea de dimineață cu un preot. Bună dimineața!

Prof. dr. Dorel Săndesc: Bună dimineața și Hristos a înviat!

C.N.: Adevărat a înviat! Domnule doctor, am să încep *ex abrupto*, pentru că ne cunoaștem de mult timp, ne simțim în rugăciune, cel puțin, de multă vreme împreună și știu că știți asta și mă bucur. Suntem în aceste zile într-o presiune în plus pentru spital. Eu cred că la ATI lucrurile nu se schimbă foarte des. Ei sunt în starea de urgență de când te îmbraci în veșmântul ATI-ului, așa ești toată viață. Astăzi, de dimineață, am găsit un amănunt, în schimb, în biografia dumneavoastră: comuna Chiochiș, din Bistrița Năsăud. Preotul actual din Chiochiș, știu că ați fost medic acolo între 1988 și 1989, este un fost student al meu. El este un foarte mare ajutor ambulanțier și lucrează la SMURD foarte des, și e abia externat după ce a suferit o infecție cu Covid. M-am bucurat foarte mult pentru că mi-a spus un lucru de la care aș dori să începem povestea

noastră din dimineața aceasta. Mi-a spus că el acolo, în spital, nu s-a vindecat doar de Covid, ci și de frică, și a constatat că are colegi, n-are doar parteneri de lucru, că i-a împărtășit și spovedit pe toți pe care îi avea de spovedit și împărtășit, dar a mai constatat că afară, între timp, colegii i-au ajutat foarte mult familia. V-am ascultat și pe dumneavoastră în interviul de la Marius Tucă, un prieten comun, îndrăznesc să spun, și am văzut că ceea ce salvează de pandemia asta este o pandemie de prietenie, o pandemie de colaborare. Cum vedeți acum lucrurile, după ce a mai trecut ceva timp?

D.S.: În primul rând, m-ați emoționat de la început, mi-ați găsit un punct sensibil, unul dintre ele, căci, da, am destule puncte sensibile și cred că toți suntem caracterizați prin vulnerabilitate și, Doamne-ajută, prin sensibilitate, și mi-ați atins unul dintre punctele sensibile ale mele, iar acesta este Chiochiș.

C.N.: Sunt convins, e prima parohie, cum se zice!

D.S.: Da, așa a fost, prima data când m-am simțit cu adevărat doctor. Când termini Medicina, nu-ți vine să crezi că ești doctor, te apucă o panică, și nu cred că e o experiență unică.

C.N.: Și în preoție e la fel!

D.S.: După ce vezi diploma aia, zici: Doamne, să o ascund, că ies pe stradă și mă vede cineva, și dacă i se face rău, eu nu știu să fac nimic concret. E o senzație apăsătoare; continuată în sistemul acesta care e piramidal în spitale. Nu e democrație, e urologie, cum spune un mare urolog: „Până aici e democrație, de aici e urologie”, ceea ce e absolut normal, pentru că trebuie să conducă cei valoroși, cu

autoritate. Dar acolo, la Chiochiș, pentru prima dată m-am simțit cu adevărat doctor, ziua și noaptea, cu șareta, cu vizitiul, uneori singur. Și, într-adevăr, și cu preotul de acolo – nu mai este același – și cu întreaga comunitate a Chiochișului am avut o relație extraordinară. Cred că am putea vorbi în tot acest interviu numai despre Chiochiș. Atât de mult ne-a marcat și pe mine, și pe soția mea un an petrecut la Chiochiș. Ne-am simțit doctori, ne-am integrat în comunitate total, mergeam la botezuri, nunți, decese, înmormântări, la toate mergeam. Și, spre deosebire de jungla urbană, acolo am avut un grup de prieteni cu care am comunicat cum n-am comunicat decât foarte rar în marile centre universitare în care mi-am dus viața. Era preotul, el era moderatorul principal, erau ceilalți doctori, căci eram destui în acea comună împraștiată.

C.N.: Am înțeles că era un dispensar mare, adică mai mare decât de obicei.

D.S.: Era inginerul agronom, stomatologul, pediaterul, și era și proful de matematică. Era și un materialist dialectic printre noi, dar era un băiat foarte simpatic. Și era nevoie, căci consensul acesta devine, la un moment dat, monoton, poate. Și preotul ne dădea teme. Țin minte, de exemplu: „*Minunile lui Iisus*, vă rugăm să vă pregătiți, domnilor!”. Ne adunam la veterinar acasă, că el era de acolo, avea o casă mare, un nuc bătrân, stăteam sub nuc și discutam despre *minunile lui Iisus*.

C.N.: Vă lipsesc acum momentele acelea?

D.S.: Da, le caut, le caut în continuare, pentru că acestea sunt niște valențe care, dacă se nasc, se înrădăcinează în tine, nu mai mor, ele pot la un moment dat să treacă în

starea de spor, de exemplu, pentru că nu mai sunt hrănite. Însă ele renasc oricând, și de aceea, probabil, am mulți prieteni artiști, de exemplu, sau și această legătură cu preoții, care mi se pare specială și pe care o cultiv fără a fi un practicant deosebit, păcătosul de mine.

C.N.: Acum, rânduiala dumneavoastră de credincios e acolo să dați soluții în fracțiuni de secundă.

D.S.: Iar, trecând peste aceste amintiri, cu care ați început extraordinar de inspirat acest interviu, revin la ce a spus părintele, experiența aceasta din spital, într-adevăr, e ceva pe care nu o putem pătrunde total cât încă trăim.

C.N.: Sunt convins!

D.S.: Deja apar niște *flash*-uri de idei, se deschid, așa, între nori și, dintr-odată, vezi ce pare a fi și dincolo de suferința asta, care, cum spuneai, e o realitate continuă în viața noastră, mai ales a noastră la ATI. Sunt câteva lucruri importante: într-adevăr, că vorbeam de spor, o asemenea situație îți dă șansa să resuscitezi, ca să vorbesc în termenii mei, valori adânci, care poate, uneori, sunt inhibate, sunt anesteziate – din nou un termen profesional – de societatea asta modernă, în care confortul, pseudocivilizația aceasta, nu le stimulează deloc, ba dimpotrivă, le fac să se retragă, așa, în interiorul sufletului tău și uiți că le ai. Și mulți oameni, poate, au descoperit această solidaritate extraordinară, cum am zis și noi, și că o pandemie de coronavirus poate fi bătută de o pandemie de solidaritate.

C.N.: Am constatat un lucru ascultându-vă în repetate rânduri, pe dumneavoastră și pe alți medici, și ascultându-i pe oamenii care chiar cred că sunt implicați. Povestea asta cu linia întâi mie acum nu îmi mai spune

nimic; eu știu că e linia zero, e linia aceea roșie în care nu ai timp să faci față vedetismelor din jur. Am constant impresia că în această perioadă au ieșit la iveală caracterele și caricaturile.

D.S.: Exact!

C.N.: Au ieșit la iveală caracterele umane acolo unde nu te aștepti. Eu sunt încredințat că v-a convins gestul unui purtător de targă, al unui ambulanțier, solidaritatea cu un asistent de care nici nu bănuiați că are atâta sensibilitate în el. Eu am constatat la colegii de la UPU de aici, de la Sibiu, și Sibiu are oameni a căror competență m-a făcut întotdeauna să mă simt în siguranță lângă ei, cum s-au umanizat, nu știu cum să spun, termenul e foarte greu, zic cei din profilul teologic: „îndumnezeind” un pic lucrurile, adică apropiindu-se și mai tare de Dumnezeu. M-a impresionat foarte mult această atitudine. De aceea, când cenzurau oamenii legătura medic-Dumnezeu, aproape că m-am întristat, nu că aproape, ci am obosit întristându-mă. Acesta este adevărul.

D.S.: Da, mă întristez mai mult pentru ei decât pentru noi, fiindcă ei nu pot afecta legătura deja creată. Însă aveți dreptate, această încercare a scos la iveală profilul dominant pe care îl au. Nu aș putea spune că e ultima șansă, niciodată nu e ultima șansă.

C.N.: Nu, clar nu!

D.S.: Dar e clar că s-a văzut parcă diferența între oameni. S-a văzut acum. Adică, cei care acum nu au fost în stare decât de ură, de a sta pe margine și de a da cu pietre, nu au fost în stare decât să analizeze ei cu o lupă din aceea foarte mare toate gesturile celor care chiar fac ceva, în

timp ce ei stau și nu fac nimic. Înseamnă că, săracii, nu mai au foarte multe resurse, dacă o asemenea încercare nu a trezit altceva în ei. Pe când, în alți oameni, iată, a descoperit că pot atât de mult, și poate chiar i-a schimbat, i-a înnoțit. Mai e un aspect, iarăși, că spuneam: Paștile de anul acesta s-au desfășurat într-un mod cu totul aparte, dar poate că niciodată nu s-au desfășurat mai aproape de Dumnezeu decât acum.

C.N.: Și de realitatea zilei dintâi a Învierii.

D.S.: Eu cred că, de exemplu, spitalele sunt locurile în care oamenii se roagă foarte mult, poate doar în biserică și în spitale e comparabilă această atitudine. Acolo, în spitale, încep să se roage oameni care nu s-au rugat niciodată. Eu îi văd. Cred că este ceva dincolo de rațiune, căci își zic: hai să mai încerc ceva. Dar nu, nu e asta. E faptul că există ceva în noi, înăscut în noi. Odată cu nașterea noastră, Dumnezeu a lăsat și asta. Legătura cu El o poți menține vie sau o poți uita pur și simplu. Oamenii încep să se roage din adâncul lor, nu de pe scoarța cerebrală. Sunt studii foarte interesante, instrumentul cu care sunt realizate se numește RMN funcțional. Vede acum acest RMN ce circuite sunt activate de o anumită activitate. Se face o hartă, un GPS al diverselor activități. De exemplu, dacă te doare ceva, se văd căile durerii, dacă, să spunem, te enervezi, se văd căile enervării, și foarte interesant, s-au identificat trasee, deci structuri anatomice, care sunt activate exclusiv de rugăciune.

C.N.: Eu am rămas apropiat de cercetarea de neurologie din pasiunea mea din timpul liceului. Cam 30 de colegi din 38 sunt medici. Am învățat mult până în clasa a X-a, sperând și eu să mă fac medic, până am avut un șoc

al gândirii, pentru că am spus: nu pot să văd oamenii de care mă îngrijesc murind, și m-a smerit Dumnezeu, deci m-a așezat exact unde credeam că nu fac față. Acolo e cealaltă linie întâi, cea care începe din momentul în care se încheie efortul nostru omenesc. Pentru că ce n-au remarcat oamenii aceștia, linia între ATI și Biserică este atât de fină, încât uneori este depășită. Uneori trăim unii pentru ceilalți. Eu știu ce înseamnă ATI și sunt convins, și dumneavoastră știți bine, că nu sunt singurul preot din România care merge la ATI. Toți preoții noștri chemați sunt prezenți acolo, și acum, cu coronavirusul, au mai învățat ceva: oamenii vor să ne vadă fețele. Vor să ne vadă curajul din ochi, vor să ne vadă gesturile de încurajare. De aceea este greu să mergi mascat la un muribund. De aceea e greu să spui: „N-ai să mori!” sau „Te rog, ai curaj!”, când totul este acoperit. Și atunci, am păstrat loc de fiecare dată, pentru ca lumina privirii să ajungă până la ei. M-a impresionat enorm de mult și le-am spus un lucru pe care de la un anestezișt l-am învățat, trebuie să recunosc asta, și pe care li-l spun tot timpul: „Eu nu pot să vă ofer o secundă, că nu am de unde, dar vă pot oferi veșnicia”, și atunci le ofer Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos.

D.S.: Noi colaborăm foarte mult cu preoții spitalului nostru. Uneori chiar mai și zâmbim de felul cum colaborăm. Ei vin des, îi cheamă și familia, pentru că, înainte de a pleca dintre noi, să-i împărtășească pe bolnavi, însă mai vin și așa, și vin, de regulă, la noi în secție. Sunt unele scene, de exemplu, de o parte stă doctorul, de o parte stă preotul, și zice despre un caz: „Domnule doctor, cum este?”. Îi spun: „A cedat inima, rinichii”. Și apoi zicem: „E de dumneavoastră, vă rog să-l preluați”. E, așa, un consult

între specialități. Așa cum chem urologul, că nu are urină, trebuie să îi pună sondă, așa îl predau altui specialist, e mai mult de dumneavoastră.

C.N.: Adevărul e că eu chiar cred în echipa cu medicii. Am simțit-o în toate. Nu trebuie neapărat să ajungi la ATI, ca să simți că te poți descurca și că poți trăi împreună cu medicii frumusețea asta a vieții fără sfârșit, căci, de fapt, noi luăm ambalajul și încercăm să îl dregem. Partea aceea integrală din om care îl ține e acolo. Eu cred că se simte.

D.S.: Părinte, e un subiect pe care va trebui să-l dezvoltăm împreună, nu numai să vorbim despre el. De ce? Uitați ce am constatat eu: lucrând la reanimare, cu aparate, cu morfină, cu tot ce se poate, am constatat că totuși trebuie să învăț cum să asist oamenii care nu mai au șanse de supraviețuire, și că această zonă, din momentul când tu știi că nu îl mai poți salva, dar până când el se stinge, până când pleacă dintre noi, este neacoperită de medicina clasică, cea pe care noi am învățat-o. Și atunci, ce credeți că am făcut? M-am înscris la un atestat de medicină paliativă. Am fost la Brașov, la doamna conferențiar Diana Moșoiu.

C.N.: Ea este soția părintelui Nicolae Moșoiu, profesorul nostru de dogmatică la facultate.

D.S.: Iată! Și eram profesor. Am fost primul profesor universitar care s-a înscris la atestat. Și culmea este, după doi ani în care mergeam acolo și învățam, când să dau examenul, eram și secretar de stat la minister. Vă dați seama! Și m-am dus, am dat examenul scris și, ceea ce a fost superb, la examenul practic, când stai o oră cu pacientul să vorbești – pentru o boală obișnuită ai 20 de minute, noi așa avem examenele noastre, acolo o oră, doctorița care

m-a examinat, și care stătea lângă mine, iar eu povesteam cu pacientul cu cancer, nu și-a dat seama că eu sunt secretar de stat. Și eu am vorbit cu pacienta, și aici ajung la acest subiect, medicina paliativă, care e medicina omului fără șanse, și ea este cea mai integrativă, analizează pacientul în complexitatea sa, și aspectul psihologic, și aspectul social, și cel familial și, nu în ultimul rând, cel spiritual, căci omul, dacă are o credință și dacă vrea, este întrebat, este încurajat să vină duhovnicul lui și așa mai departe, și aceasta mi-a zis că e necăjită că are boala asta și băiatul ei are un vas la cap anormal și nu știe ce să facă și i-am zis: „Pot să vă ajut eu, dați-mi telefonul, că vorbesc eu la Târgu-Mureș”. La sfârșit, medicul examinator a zis: „Dar de ce ați insistat pe chestia asta, adică numai așa, ca să dați bine?” „Nu”, i-am răspuns eu, „dar chiar pot să o ajut, că eu cunosc, știți, și prin profesia mea, și prin poziția pe care o am acum, pot să o ajut”. Și a zis: „Vai, dumneavoastră sunteți secretarul de stat”. A fost extraordinar. A fost foarte interesant. Dar vreau să spun, această zonă, și eu mi-am spus după ce am făcut medicina paliativă, care mă ajută foarte mult să mă port adecvat cu pacienții noștri gravi, care nu mai au șanse: este păcat ca doar atunci când pacientul nu mai are șanse, să ne purtăm așa cum trebuie cu el, integrativ, pe toate fațetele complexe ale personalității sale. De aceea am hotărât să extindem asta și la pacienții care se tratează și se vindecă organic. Ei au nevoie. Boala poate deveni atunci un prag care te ridică. Asta ar fi fain să facem împreună.

C.N.: Eu am avut șansa la medici de familie de mare calitate. Două doamne care gândesc integrativ, îmi displace termenul holistic, că l-au epuizat cu totul. Și de la

ele am învățat lucruri pe când eram student și deja urmăream apropierea de partea aceasta paliativă. Era în 1992-1993, și apăruse ideea ca atare în plan european, iar eu m-am apropiat de modelul acesta propus de Daniela Moșoiu cu *hospice*-uri și celelalte toate. Nu mi-e frică să le spun oamenilor că sunt nemuritori. Și asta m-a ajutat foarte mult în pastorație. M-a ajutat, de asemenea, foarte mult cultura din liceul de chimie-fizică, biologia, anatomia, adică chiar credeam în cultura care te ajută să poți comunica cu celălalt. Deci când îmi spune unul că are o boală, bănuiesc unde se încadrează, iar pe neurologie, în ultima vreme, să zicem că de când era mic băiatul meu, de ani buni, preocuparea a venit și din nevoia de a-mi lămurii mie anumite atitudini, anumite întâmplări, ca să pot urmări oamenii. A fost așa, un alt orizont de spiritualitate, pentru că eu cred că medicina este spiritualitate, este o formă de spiritualitate extrem de realistă. E partea ascetică a unei mistici legate de om. Mie mi se pare foarte important asta.

D.S.: O spiritualitate cu unelte concrete, într-adevăr. Și ați spus că „nu mi-e frică să le spun că sunt nemuritori”.

C.N.: Acesta este lucrul cel mai important!

D.S.: Știți cât de mult mi-am schimbat eu, de exemplu, prin profesia mea, percepția despre moarte? Radical cred că s-a schimbat, nici mie nu-mi vine să cred cât de mult s-a schimbat, intrând, trebuie să spun, cu credință în Dumnezeu în meserie. Dar despre moarte aveam și eu, și nici nu meditam foarte mult asupra ei, o imagine cum o au marea majoritate a oamenilor, chiar și cei care cred în Dumnezeu – mi se părea punctul final al unui proces numit

viață. Așa o și marcăm în documentele noastre: data morții, ziua, ora, minutul, punctul final.

C.N.: Deși data nașterii e un pic falsă, că suntem cu nouă luni mai bătrâni.

D.S.: Corect. Dar mi-am dat seama, după aceea, că nu e deloc așa, pentru că, să știți, în principal activitatea asta de transplant de organe te bulversează pentru că duci la sală un om care a fost declarat decedat. După toate testele, el este declarat decedat, dar în sală, aceluia pacient care are certificatul medical de deces completat se deschide toracele și îi vezi inima bătând. Și e viață. Și vezi rinichiul producând urină, și te întrebi ce e moartea? Și, pornind de la acest șoc extraordinar, după aceea mi-am dat seama că, de fapt, momentul în care noi declarăm moartea este o convenție. Este absolut o convenție. Tot timpul a fost așa. În modalitățile standard, atunci când se oprește inima, iar, după 30 de minute de resuscitare, în medie, mai mult în anumite situații, aceasta nu mai pornește, îl declarăm decedat. Dar și atunci, e dovedit că în organismul celui declarat decedat există procese biologice specifice vieții. Chiar Shakespeare, în genialitatea lui, spunea într-un poem: „Dar oare sunt morții morți, când părul și unghiile le cresc încă în morminte?”. Și tot el anticipa, într-un fel, conceptul acesta de moarte cerebrală, căci spunea: „O, da, pentru că atunci când creierul este mort, nici omul nu mai există” (*When the brain is out, the man is dead*). Și, de fapt, convenția, diagnosticul de moarte, e un punct fără întoarcere (*the point of no return*), de la care știi că el nu mai poate reveni la ce a fost, la complexitatea lui, iar aceasta este o realitate medicală. Nimeni nu o poate contesta acum.

C.N.: Eu am avut experiența aceasta de a-l cunoaște pe domnul doctor Bogdan Florea, neurologul de la Cluj, care a identificat acele subunde ale neuronilor, marcate de neuroni și transmise ca atare. Cercetarea e fabuloasă, am stat ore în șir la povești și am conștientizat, o dată în plus, cât e de important să înțelegi că sfârșitul nu e aici.

D.S.: Concluzia medicală, acum științifică, este că moartea nu e un punct final, ci un proces. Ea, de fapt, începe odată cu nașterea. Știți, e foarte greu, ce rămâne din noi și în timpul vieții? Celulele pielii se schimbă la două săptămâni; celulele sanguine, hematiile noastre toate, cam la trei luni; cele ale ficatului, tot ficatul se schimbă în zece luni, cred, cam așa. Deci, practic, ce rămâne, ce suntem noi, căci toate mor și se regenerează? Viața noastră e caracterizată printr-un ciclu continuu de moarte și renaștere, regenerare. Ne mirăm că tot se spune în Biblie că te vei naște cu trupul tău; păi și asta facem mereu, de zeci de mii de ori în timpul vieții. Deci moartea este un proces fizic, medical, științific, este un proces care se suprapune o bună parte cu procesul vieții. Deci, practic, putem spune că moartea este un proces care coexistă cu viața, viața însăși percepută de noi, obișnuită, pe care o ducem noi, însemnând prezența și a morții în ea, și ea continuă, la un moment dat, procesul numit viață. Moartea deci nu e un punct final, și atunci, dacă medical, științific este evident acest lucru, inatacabil, e clar că după procesul numit viață e un proces numit moarte, rămâne atât de puțin ca să crezi că acel proces va continua cu altceva.

C.N.: E logic. Am înțeles că fracturile logice nu se vindecă, celelalte fracturi sunt vindecabile. Întrebarea mea, nu din afara sistemului: care e momentul cel mai greu pentru

un ATI-ist, dincolo de faptul că ai constatat decesul unui om, care, uneori, Dumnezeu să mă ierte, chiar e o eliberare dintr-o suferință pe care noi nu o putem înregistra? Am purtat vestea morții unor copii către părinții lor, cu acordul colegilor de la ginecologie și de la oncologie, în câteva rânduri. Personal, pentru mine, acolo este efortul cel mai mare de a înțelege, uneori mă mâni așa pe Dumnezeu, mai ridic pumnul, se vede băiatul de cartier din mine, și atunci mă gândesc cum reacționează un medic când scapă lucrurile din mâini? Ieri am publicat scrisoarea unei doamne doctor din Irlanda, care lucrează într-un spital de oncologie și care îmi povestea că ea simte că uneori îi scapă din mână viața. De aceea, zicea ea, medicul nu e înger, că nu dă viață și uneori nici nu poate menține viața. M-a impresionat foarte mult mărturia ei. Simțiți că vă scapă uneori viața din mână și că, uneori, vine de unde nu te aștepti câte o soluție? Au fost momente de genul acesta, în care s-a jucat nădejdea cu dragostea de meserie a ATI-istului?

D.S.: Da, cred că marea majoritate a medicilor care lucrează în secții în care moartea apare, moartea pacienților lor – ATI-ul este prin excelență un astfel de loc – acolo mor cei mai mulți pacienți –, ar spune că nimic nu este mai greu decât asta: să asști la faptul că un copil se stinge și să trebuiască să spui acelei familii. Aș vrea să am un preot ca dumneavoastră în acel moment, care este cel mai greu. Nu se poate compara cu nimic. Când fac vizita mare, cum se spune, pe secție, și văd la capătul coridorului așteptând câte o familie al cărei copil știu că s-a stins sau că nu mai are nici o șansă, drumul până la ei acolo deja începe să te chinuie extraordinar și e un moment cumplit.

C.N.: Ești un pic învins.